

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 37

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

роботи закладу, створювати умови творчої самодіяльності, будувати відносини довіри, взаємоповаги, взаємовимогливості між викладачами та студентами тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аза Л. А. Формирование духовной культуры студенческой молодежи.- К.: Выща школа, 1990.- С. 49-50.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч.- метод. посібник. - К.: Либідь, 2003. - 344с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте.- М.: Просвещение, 1968.- С.174.
4. Власенко А. С. Некоторые вопросы воспитания советского студенчества на современном этапе; Уч.зап. Моск. обл. инст. – М., 1971. – С. 54.
5. Донцов А. В. Виховання морально-духовної зрілості особистості студента. / Теоретично-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. - Кн. 1, - К., 1999. – С.283.
6. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. - 2-ге вид., допов. і перероб.- К.: Вища школа, 2005.- 344с.
7. Козлова С. А. Нравственное воспитание дошкольников в процессе ознакомления с окружающим миром: (Педагогическая наука – реформы школы). – М., 1988. -104с.
8. Леонтьев А. Н. Понятия отражения и его значение для психологии.- Вопросы философии, 1996. - № 12.
9. Лихачев Б. Т. Простые истины воспитания. – М.: Педагогика, 1983. -192 с.
10. Максимок С. П. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів /М-во науки і освіти України. РДГУ. –К.: Кондор, 2005. – 666 с.
11. Марьенко И. С. Нравственное становление личности школьника. - М.: Педагогика, 1985.- 104 с.
12. Павелків Р. В. Психологічні чинники формування моральної поведінки школярів //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - 2000.- №13.- С.5.
13. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: Пути и методы изучения / Под ред. В. А. Ядова. –Л.: Наука, 1981. – С. 11.

Резюме. Стаття посвящена проблеме нравственного совершенствования студенческой молодежи в контексте жизненных перспектив; раскрыто и проанализировано основные аспекты решения вопросов нравственного воспитания студенчества у высшему учебному заведению.

Summary. The article deals with to the problem of the moral improvement of students in the context of life perspectives; it is revealed and analysed the main aspects of solving the problem of the student moral upbringing in the higher institution.

УДК: 159.923.2-053.6:613.88

Ю.М. КАШПУР

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УЗАГАЛЬНЕНИХ ГЕНДЕРНИХ ТА СЕКСУАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ: ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ОБРАЗУ "Я" ПІДЛІТКА.

Резюме. У статті теоретично визначаються особливості впливу гендерних та сексуальних стереотипів на розвиток фізичного образу "Я" як складової сексуальної самосвідомості особистості. Вказується на сенситивність підліткового віку до засвоєння інформації сексуального та статево-рольового змісту та інтеграції її в процес становлення власних гендерних схем.

Ключові слова: гендерні стереотипи, сексуальна самосвідомість, сексуальна ідентифікація, статеві ролі, гендерна схема.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку людства кожен індивід, набуваючи власного досвіду, розвивається за окремим напрямком та, одночасно, набуває спільних особливостей з представниками певного соціального середовища. Однією з таких особливостей є здатність приймати життєво необхідні рішення, які структуруються в соціальній самосвідомості людини. Подібний досвід надає можливість включитися їй у різного характеру значимі взаємодії із соціумом: політичні, релігійні, наукові, економічні тощо. Однією із найзагадковіших і найсуперечливіших сфер, в яку включається кожна особистість, є сексуальність, котра базується на узагальнених гендерних установах та біологічних особливостях розвитку. Додамо, що для кожної етнічної групи характерним виступає окремий набір пануючих статево-рольових стереотипів. При цьому спільною окреслюється вимога до індивідів, щодо неухильного виконання маскулінних та фемінінних стандартних ролей задля повноцінного функціонування культури певного народу.

Ціль та завдання статевого виховання визначаються у взаємозв'язку з інтересами суспільства і, в першу чергу, спрямовані на укріплення сім'ї. Не випадково за останній час все більше вчених, зарубіжних (В.Джонсон, М.Кле, А.Кінсі) та вітчизняних (О.Кікінежді, Н.Городнова, Л.Гришковець), приходять до висновку, що повноцінний розвиток особистості не може здійснюватися без урахування психологічних особливостей її статі. А це вказує на існування певних рефлексивних очікувань у дитини, яка в процесі статево-рольової соціалізації

намагається будувати власну поведінку, ідентифікуючи себе з представниками відповідної статі – батьками, родичами, друзями, літературними героями та ін. [6, с.7].

На початку підліткового віку, коли розпочинаються саме пубертатні зміни, які для особистості зазначеного віку порівняно з попередніми віковими етапами, стають значно осмисленнішими, важливо сформувати адекватне ставлення до свого фізичного образу "Я". Нормативно-ціннісне ставлення до цього компоненту Я-концепції підлітка, впливатиме на подальшу статеву та сексуальну ідентифікацію. Але збільшення та ускладнення в умовах сучасності соціально-політичних реформ, до того ж нефільтрований потік інформації із ЗМІ, поява великої кількості молодіжних субкультур, акселерація молоді поряд з пізнім соціальним дорослішанням – все це призводить до зміщення гендерних стандартів та появи унісексуальних стереотипів. За умов такої невизначеної ситуації порушуються соціальні, сімейні і, навіть, особистісні цінності молодих людей [5].

Метою нашої статі є теоретичне визначення особливостей впливу гендерних та сексуальних стереотипів на розвиток фізичного образу "Я" як складової сексуальної самосвідомості особистості.

Вітчизняні психологи керуються емпіричними показниками переважно зарубіжних дослідників (Г.Елліса, Т.Ван де Вельде, А.Кінсі), котрі в основному вивчали соціокультурні аспекти розвитку сексуальності. Так, В. Джонсон, Х.Мастерс та Г. Келлі досліджували вплив соціальних стандартів на сексуальні переживання та поведінку на різних вікових етапах, Р.Бернс вивчав розвиток складових Я-концепції в підлітково-юнацькому віці, М.Кле – психосексуальне становлення підлітка, Г.Крайг – розвиток статевої ідентичності і т.д. Починаючи з 50-их років російськими вченими активно проводяться дослідження: І.Кон вивчає прояви сексуальної активності особистості, В.Каган досліджував сімейні та статевої установки підлітків, В.Агеев – психологічні та соціальні функції статевої стереотипів, Д.Саєв – медико-психологічні аспекти статевого виховання, Д.Енікеєва – сексуальне життя в нормі та патології, І.Іванова досліджує вплив інтернету на сексуальну поведінку молоді та ін. Вітчизняні ж дослідження в галузі гендерної психології та психологічних аспектів сексуальності почали проводитися порівняно недавно. Переважно приділяється увага наступним питанням: Т.Говорун та О.Кікінежді вивчають проблеми гендерної психології та сексуальності, Л.Гридковець – формування сексуальної культури студентів, А.Кочарян – вплив статевої ролі на розвиток особистості, М.Жидко досліджує взаємозв'язок сексуальних фантазій з психосексуальною поведінкою, В.Васютинський – особливості статевої самовизначення хлопців-підлітків, В.Москаленко та О.Сечейко досліджують вплив індивідуально-психологічних властивостей підлітків на особливості сексуальної поведінки, С.Кухаренко – формування статевої самоусвідомлення вихованців інтернатних закладів, Н.Городнова, В.Агеев, В.Романова, Р.Мойсюк В.Сорочинська вивчають особливості статевої соціалізації підлітків тощо. Треба відзначити, що кожне з цих досліджень відображає певну концепцію вивчення психосексуального розвитку особистості. Проаналізувавши вище зазначені дослідження зарубіжних та вітчизняних психологів, ми прийшли до висновку, що в науковій літературі недостатньо висвітлено питання самосприйняття особистості підліткового віку власного тіла в контексті розвитку її сексуальної самосвідомості.

Бути людиною, наділеною статтю, означає набагато більше, ніж володіти статевою ознакою, з якими народжується індивід. Узагальнена концепція гендеру, або статі, має біологічне коріння, проте представники одного з напрямків у психології (соціального конструктивізму) наполягають, що культурні фактори впливають навіть на інтерпретацію біологічних передумов розвитку статі. Наприклад, Т.Лакер стверджує, що з часів античності і до кінця XVII століття західна культурна модель була в дійсності одностатева: єдиною статтю визнавалася чоловіча, а жіночі анатомічні структури розглядалися як інветовані або недорозвинені форми чоловічих статевої органів [7]. Сучасні люди володіють конкретним внутрішнім відчуттям своєї належності до чоловічої або жіночої статі або прагненням зайняти певну проміжну кросгендерну позицію. Таке внутрішнє сприйняття власної статі визначається як гендерна ідентичність [3].

Гендерні та сексуальні стереотипи – це укорінені та спрощені очікування статевої і сексуально привабливих варіацій поведінки, які продукуються практично з усіх соціальних умов розвитку індивіда: кола друзів та засобів масової інформації, реклами та мистецтва, сім'ї та навчально-виховних закладів, місць масового відпочинку та інтимно-особистісних стосунків тощо. Щоденно доводиться спостерігати нескінченне розмаїття прикладів, коли соціальні норми визначаються у взаємозв'язку зі статевою приналежністю людини та, навпаки, коли для її окремої гендерної ролі у соціумі вже існує заготовлена ніша. Наприклад, довге волосся чи одяг гламурного покрою прийнято носити особам жіночої статі, тоді як в деяких випадках такі зачіски та подібний одяг носять і чоловіки, що викликає неабиякі сумніви щодо їх маскулінізованих рис (сила, енергійність, агресивність розсудливість) та сексуальної орієнтованості. Т.Говорун відмічає, що виконувати "соціальні норми, які визначають функції та обов'язки чоловіків та жінок у сім'ї та суспільстві називають статевою ролями. Поведінку, яка реалізує ці нормативні очікування або орієнтована на них, називають статевою" [2, с.77]. Відповідати певному соціально-культурному стереотипу – значить грати визначену цим стереотипом соціальну роль. Поведінка, яка узгоджується з прийнятими у певному суспільстві розподілом статевої ролі, називають статево-рольовою. Невиконання ж продиктованих соціумом статево-рольових та сексуальних норм може призвести людину до внутрішнього конфлікту відносно власної статевої та сексуальної ролі, викликати формування дифузної сексуальної ідентичності, не прийняття життєво необхідного для неї соціального середовища, кризи в реалізації її життєвих перспектив. У сучасному соціумі стосовно чоловіків та жінок існують різні генералізовані поведінкові очікування. Втім за останні десять років ситуація змінилася в бік

культури та рекламним стандартам ЗМІ, особливо, стандартам групи однолітків, що часто визначає їх ірреалістичні ідеальні образи [4,1].

Висновки. У підлітковому віці, як у періоді пубертату та вторинної статевої ідентифікації, розвиток образу фізичного Я особистості зазначеного віку відбувається не лише на основі позитивного підкріплення з боку оточуючих та вдалого виконання стевотипізованої ролі, а й в процесі засвоєння нею конструктивних еротичної привабливості сексуального об'єкта. Специфічність такого поєднання в умовах сучасного соціуму визначається домінуванням гендерної основи, що не завжди є виправданим. Гендерні стереотипи відповідають соціальним, а сексуальні фізіологічним нормативам. Оскільки сексуальна сфера ще залишається інтимною, наповненою таємничістю та невідомістю, то ставлення до неї в багатьох випадках, або не приймається до уваги, або виявляється як антиморальне. Статеворольові позиції чоловіка та жінки відкрито обговорюються в контексті сімейних взаємостосунків та репродуктивної функції сім'ї. За умови не розмежованості означених систем типовосексуальні стереотипи втрачають свою первинну значущість та визначають сексуальні ролі опосередковано, віддаючи перевагу гендерним стереотипам. У такій ситуації для підлітка в процесі розвитку фізичного Я домінуючим стає не прийняття індивідуальних сексуальних стандартів задля набуття еротичної привабливості для значущих інших, а орієнтація на відповідність статевим стандартам, що панують в оточуючому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Р.Бернс. Я-концепция и воспитание. – М.: Прогрес, 1986. – 420 с.
2. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Стать та сексуальність. Психологічний ракурс: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – К.:Богдан, 1999. – 384 с.
3. Келлі Г. Основы современной сексологии. – СПб.: Питер, 2001. – 896 с.
4. Кле М. Психология подростка: (Психосексуальное развитие) / Пер. с фр. – М.: Педагогика, 1991. – Пер. изд.: Бельгия, 1986. – 176 с.
5. Понтон Л. Сексуальная жизнь подростков. Открытие тайного мира взростающих мальчиков и девочек. – Пер. с англ. Э.Касимова. – М.: Из-во института Психотерапии, 2001 – 272 с.
6. Репина Т.А. Проблема половой социализации детей. – М.: Издательство московского психологосоциального института; Воронеж: Изд-во. НПО «МОДЭК», 2004. – 288 с.
7. Laqueur, T. (1992) Making sex: Body and gender from the Greeks to Freud. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Резюме. В статті теоретически определяються особливості впливу гендерних і сексуальних стереотипів на розвиток фізического образу "Я" як складового сексуального самосознання личности. Указується на сензитивність подросткового возраста к усвоению информации сексуального и полоролевого содержания и интеграции его в процесс становления собственных гендерных схем подрастающей личности.

Summary. In the article it is theoretically determined the features of the influence of gender and sexual stereotypes on the physical form "I" as a part of a person's sexual self-consciousness. It is pointed out at the sensitivity of juvenile age for digestion of knowledge of sexual and gender content and its integration in the process of personal formation of developing person's gender schemes.

УДК: 159.923.2

Л.М. КОБИЛЬНИК

ДИНАМІКА ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ТА ПЕДАГОГІВ

Резюме. У статті представлені результати експериментального дослідження динаміки самоактуалізації особистості студентів різних спеціальностей впродовж навчання у вузі. Зроблені висновки про особливості процесу самоактуалізації особистості обстежених з I по V курс і виявлені три групи студентів з високим, середнім і низьким рівнем самоактуалізації.

Ключові слова: особистість, розвиток, самоактуалізація, творчість

Постановка проблеми. У процесі навчання в університеті студенти формуються як активні суб'єкти діяльності, як зрілі особистості з розвиненими професійно-важливими якостями. Становлення психолога і педагога як суб'єкта майбутньої діяльності здійснюється в процесі інтеріоризації зовнішніх регуляторів (професійних норм, принципів, знань, прав і обов'язків) у внутрішньоособистісний план, унаслідок чого формується система ціннісних орієнтацій і суб'єктна позиція майбутнього фахівця, його погляди та установки щодо власного особистісного і професійного саморозвитку, визначаються шляхи самоактуалізації своєї особистості.